

Az orosz nyelv szókinccsének tanítása és elsajátítása során mind a tanárok, mind a tanulók figyelmét önkéntelenül is felkeltik a hasonló hangzású, alakilag részben megegyező, de jelentésükben egymástól merőben eltérő szavak egy csoportja, amelyet a mai orosz nyelv szókinccsének egyik lexikai kategóriájaként a szakirodalomban görög eredetű műszóval *paronima* terminológia alatt tartanak számon (*para* 'mellett' + *onyma* 'név').

A paronimák sok hasonlóságot mutatnak a *homonimákkal*, azonban az utóbbiaktól eltérően hangalakjukban sohasem egyeznek meg teljesen. Pl.: *nademy* 'felvesz (ruhát)'- *odemy*, 'felöltöztet vkit', *adpecam címzett*- *adpecann* 'feladó'.

Az ilyen hasonló hangzású szavak a mondatban egymással nem helyettesíthetők a mondat jelentésének megváltoztatása nélkül. A paronimák használata nemcsak a köznyelvi stílusrétegre jellemző, hanem azok a nyelv minden egyes stílusrétegében, többek között az írott nyelvi stílusréteg különböző szféráiban, — így a tudományos, értekező, valamint a szépirodalmi és a publicisztikai stílusban egyaránt megtalálhatók.

E hasonló hangzású szavak hangalakjuk részbeni egybeesése és jelentésük teljes különbözősége miatt sok nehézséget okoznak még az orosz anyanyelvű beszélők számára is, az orosz mint idegen nyelvet tanulók és tanítók részéről pedig elsajátításuk, megtanításuk külön figyelmet és erőfeszítést igényel.

Egy-egy idegen nyelv, így az orosz nyelv különböző szintű elsajátítása, a beszédértés és beszédképesség fejlesztése feltételezi egy bizonyos mennyiségű, különösen a magas kommunikatív értékkel rendelkező paronimikus szó elsajátítását is.

A nyelvtanulás során a szókinccsanítás fontos segédeszközei az orosz nyelv lexikai készletének különböző rétegeit visszatükröző szótárak és gyűjtemények. A szovjet nemzetiségi iskolákban folyó orosz nyelvoktatás hatékonyságának növelése, valamint külföldön idegen nyelvként történő oktatása iránt támasztott újabb követelmények maguk után vonták az orosz nyelv szókinccsének behatósabb vizsgálatának szükségességét is. A szókinccskutatás eredményeképpen az utóbbi években a szovjet nyelvtanulók tőlálló számos alapvető jelentőségű elméleti munka és egy sor oktatási célokot szolgáló szótár és gyűjtemény született. Ezek közül leginkább említésre méltó az orosz nyelv szókinccsének rendszerességét visszatükröző szinonima-, antonima- és homonimaszótár, valamint több frazeológiai szótár és gyűjtemény is, amelyek az orosz nyelv tanításának hatékonyabbá tételét hivatottak elősegíteni.

Az orosz nyelvet oktatóknak és tanulóknak

segítséget nyújtó szótárak sorába illeszkedik az általam ismertetésre kerülő OLGA VIKTOROVNA VISNYAKOVA szovjet nyelvész által szerkesztett orosz paronimaszótár is, amely a „Russzkij jazik” kiadó gondozásában 1984-ben jelent meg.

A szótár szerzőjének neve számos munkája révén már jól ismert az orosz nyelvet oktató, s a nyelv szókinccsének különböző sajátosságai iránt érdeklődő magyar nyelvészek körében. Már a korábbi években hozzánk is eljutott, és immár több mint egy évtizede az orosz nyelvet oktató tanárok nagy hasznát látják O. V. VISNYAKOVA 1974-ben megjelent, a paronimikus szavak részletes és tudományos igényű elemzését tartalmazó alapvető elméleti munkájának, valamint az 1981-ben napvilágot látott rövid szótárának is (1).

Az általam ismertetésre kerülő paronimaszótár szerkesztője a gyűjtemény legfontosabb feladataként azt jelöli meg, hogy az olvasónak „... koncentrált, rendszerezett áttekintést adjon az azonos tövű, de különböző jelentéssel rendelkező szavak csoportjáról.” (2. old.)

A szótár egy részletes, tudományos igényű *bevezető részből* (3—10. old.), a forrásként felhasználált 19 lexikográfiai művet tartalmazó *irodalomjegyzékből* (10. old.), a szótár szerkesztésére és használatára vonatkozó pontos *útmutatóból* (11—15. old.), valamint magából a *szótári részből* áll (19—324. old.), amelyet a gyűjteményben szereplő *rövidítések jegyzéke* (16—17. old.), valamint a *teljes orosz ábécé* egészíti ki (18. old.).

A bevezetőben a szerző részletesen elemzi a szovjet nyelvészeti szakirodalomban a paronimiával kapcsolatosan kialakult különböző nézeteket, s kifejti a paronimára vonatkozó saját koncepcióját. A paronima fogalmát *tágan* értelmező nyelvészekről eltérően (2), akik a paronimához sorolnak minden hasonló hangzású, morfeumatikai szerkezetüket tekintve részlegesen megegyező, jelentésükben azonban teljesen különböző szót, O. V. VISNYAKOVA a paronimia *szűkebb* értelmezésének híve, s szótárába csak az *azonos tövű*, megegyező lexiko-grammatikai sajátosságokat mutató, jelentésükben eltérő, hasonló hangalakkal rendelkező szavakat sorolja.

A szerző a lexikai paronimák három csoportját különbözteti meg:

1. A paronimák magvát képező ún. *teljes (valódi, abszolút, maximális) paronimákat*, amelyekhez az azonos tövű és hangsúlyú, a szavak ugyanazon logikai-grammatikai csoportjához tartozó, hasonló hangzású, de különböző jelentéssel rendelkező paronimákat sorolja: *мелодика* 1. 'melódia', 'dallamismeret' 2. 'dallamosság' — *мелодия* 'dallam'; *земляной* 'föld-(munkák)' — *земной* 1. 'föld- (golyó)', 'földi', 2. kat. 'szárazföldi (erők).

2. A *félparonimákat*, amelyekhez az olyan azonos tövű, hasonló hangzású szavak tartoznak, amelyek jelentésében még nem ment végbe

teljes differenciálódás. Pl.: драматический 'drámai (színész), — драматичный átv. 'drámai (eset)'.

3. A részleges paronimákat, amelyekhez az ugyanazon logikai-fogalmi kategóriához tartozó azonos tövű, hangsúlyukban különböző, szintaktikai és lexikai kapcsolódási lehetőségeikben közeli tulajdonságokat mutató szavak tartoznak. Pl.: грозный 'kegyetlen', 'ádáz', 'szigorú', 'rettenetes' — грозовой 'zivatar', 'zivataros'; дождевой 'eső' (felhő) — дождливый 'esős'.

A szótárban a szerző, ahol erre lehetőség van, az egyes paronimákat *paronimasorokba* egyesíti. Így pl.: аз удачливый 'szerencsés', 'sikeres (ember)' — удачный 'sikerült', 'szerencsés' (ugrás) paronimapár valamint аз удачливо 'szerencsésen', 'sikeresen'; удачно 'sikeresen', 'szerencsésen', 'találónan', удачливость 'szerencse', 'siker', удачность 'szerencse', 'siker'. paronimák együttesen paronimasort alkotnak.

A bevezetőben a szerző kiter továbbá a lexikai paronimák szerkezeti sajátosságainak elemzésére is. Szerkezetüket tekintve megkülönböztet képzős paronimákat: цветастый 'tarka', sokszínű' — цветистый 'virágos (rét)'; — префиксзалис paronimákat: опечатки 'sajtóhiba' опмечатку 1. 'nyom', 'lenyomat', (fénykép) másolat' 2. átv. 'bélyeg', 'jelleg', 'sajtóosság'; тйпаронимákat: произнесение 1. 'vmely hang kiejtése' 2. 'elmondás' — произношение 'kiejtés', 'hangképzés', 'artikuláció', valamint ún. flektiv paronimákat: зубья 'vkinek a foga' — зуб ' (a szerszám) foga; цвета 'színek' — цветы 'virágok'.

Az 1000 paronimapárt tartalmazó kötet szótári részében a paronimák alfabetikus sorrendben következnek. Minden egyes paronimapár külön-külön szócikkben kerül ismertetésre.

A nagybetűkkel szedett szócikkben félkövér szedéssel vannak feltüntetve azok a morfémák, amelyekben a paronimapár tagjai egymástól különböznek. A félparonimákat egy, a részleges paronimákat pedig két csillaggal jelöli a szerző. Külön említést érdemel az a tény, hogy a szerző feltünteteti a paronimák hangsúlyát is, s ezáltal elősegíti a hasonló hangzású szavak fonetikailag helyes elsajátítását.

A szócikk két önálló részében a paronimapár tagjai egymás utáni alfabetikus sorrendjűkben külön-külön kerülnek bemutatásra. A szerző a címszavas paronimákat azok sikeres elsajátításához feltétlenül szükséges grammatikai magyarázatokkal látja el, feltünteteti stilszikai sajátosságait, jelentésük minél adekvátább feltáráshoz pedig segítségül hívja és feltünteteti a paronimák szinonimáit és antonimáit is.

Az adott paronima jelentésének jobb feltárást, azok morfológiai tulajdonságait, szintagmatikus viszonyait, szintaktikai kapcsolódási lehetőségeit illusztráló legtipikusabb szókapcsolatok, továbbá a szépirodalmi művekből, a napi sajtóból vett gazdag példaanyag, illetve némely szócikk esetében egy-egy elmés rajzos illusztráció segíti elő.

A szótári részt annak korpuszát képező paronimák és paronimasorok alfabetikus sorrendű felsorolása zárja, amelyben a szótárt forgatók munkájának megkönnyítése céljából fel vannak tüntetve az oldalszámok, amelyeken az adott paronima szerepel.

A szótár minden pozitívuma mellett meg kell azonban említenünk az idegennyelv oktatás gyakorlata által alátámasztotti tényt, hogy a paronima fogalmának a szerző által történő szűk értelmezése következtében a szótárból kimaradtak a hasonló hangzású, de nem azonos tövvel rendelkező szavak, amelyeknek elsajátítása az orosz mint idegennyelv oktatása során, nem kisebb nehézséget okoz, mint a szűkebb értelemben vett paronimáké. Ilyenek például a következő hasonló hangzású szavak: жар-жара, орудие-оружие, жёсткий-жестокый, небо-небо, падеж-падёж, оглашенный-оглашённый stb.

Az orosz nyelv mint idegennyelv oktatásának gyakorlata azt bizonyítja, hogy különösen a nyelvtanulás kezdő és középső szakaszában mind az azonos, mind a különböző tövvel rendelkező hasonló hangzású szavak tanítása, aktív elsajátítása egyforma erőfeszítéseket kíván tanártól, diaktól egyaránt. Ilymódon a „paronima” fogalmát a nyelvtanítás adott szintjének függvényében kell értelmezni.

Mind ezt figyelembe véve célszerűnek látszik, hogy az orosz nyelv mint idegennyelv oktatását elősegítő egynyelvű, valamint a kétynyelvű (ha lesznek ilyen szótárak) paronimaszótárak a paronima fogalmát tágabban értelmezzék, s tartalmazzzák mindazon hasonló hangzású, jelentésükben egymástól különböző szavakat, amelyek az oroszul tanulók nyelvtudásában hibák forrásául szolgálnak.

A paronimának a szótár által történő szűk értelmezése azonban egyáltalán nem kisebbíti O. V. VISNYAKOVA által szerkesztett orosz paronimaszótár pozitívumait és érdemeit.

A tudományos gonddal és precizitással, magas lexikográfiai színvonalon megszerkesztett gyűjtemény a benne szereplő paronimák szótári feldolgozását, azok értelmezésének alaposágát és sokoldalú jellemzést tekintve alapvető jelentőségű munka. Meggyőződésem, hogy az általam ismertetett szótár hasznos kézikönyvként szolgál majd az orosz nyelvet oktató tanárkollégáimnak, s nagy segítséget nyújt az egyetemek, főiskolák orosz szakos hallgatóinak, nemkülönben a tankönyvíróknak és szótárszerkesztőknek, valamint mindazok számára, akik orosz nyelvi tudásuk tökéletesítésére törekednek.

Megjegyzések:

1. О. В. Вишнякова: Паронимы в русском языке. Изд. «Высшая школа», М., 1974.
О. В. Вишнякова: Паронимы современного русского языка. Изд. «Русский

язык», М., 1981, (под ред. Д. Э. Розенталя).

2. Lásd, például: *H. П. Колесников: Словарь паронимов русского языка*. Изд. Тбилисского университета; Тбилиси 1971.

DR. GYÖRKE ZOLTÁN

BÁCS-KISKUN MEGYEI NAPOK

Van-e nemesebb – egyben sürgetőbb – feladat pedagógus számára, mint rányitni a gyerekek szemét a *szűkebb, tágabb* környezet minél teljesebb befogadására? Megyénket megismertetni, a megyéhez fűződő érzelmi szálakat szorosabbra vonni; ez volt az a cél, amely tantestületünket az elmúlt tanév végén összpontosított erőfeszítésre ösztönözte. – A „Bács-Kiskun megyei napok” elnevezésű rendezvénysorozat megvalósítására a pedagógusokon túl, sikerült jónéhány lelkes szakembert is megnyernünk. Az ő segítségükkel tudtunk a legkülönbözőbb felkészítési, képességi, érdeklődési gyerekeknek bekapcsolódási lehetőséget biztosítani.

– A munkánkat értékelve úgy találtuk: elértük célunkat. Itt most átnyújtjuk tapasztalatainkat továbbhasznosításra.

Kaszinó:

A „szellem bajnoki”-nak volt ez a játékszínhelye.

A rendezvényt megelőzően (3 hónappal korábban) közreadtuk a megyénkkel foglalkozó irodalom jegyzékét; ugyanakkor, az iskolánk könyvtárában kézközelbe helyeztük ezeket a könyveket.

Később, felhívásunkra – a második osztályosokkal kezdve –, stafétszerűen egy-egy feladatot adtak egymásnak az osztályok. A történelmi, néprajzi, politikai, gazdasági, kulturális, sportvonatkozású kérdések kikerültek a faliújságra, majd a címzettek válaszaival is.

Ilyen módon tehát már felkészülten jöttek a versenyzők a „kaszinó”-ba. Itt aztán a „Lehet egy kérdéssel több?”, illetve az „Elmebajnokság” című játékok szabályai szerint kérhettek a fent felsorolt témakörökből – fokozatosan nehezedő – kérdéseket.

A nyert zsetonokat az „ajándékbolt”-ban válthatták be.

Táncbáz:

A színpompás népviseletű szerelmi táncsoport nyitotta meg fergeteges műsorával rendezvénysorozatunkat. – Ezután táncbázba invitálták a „táncos lábú” gyerekeket. Meglepetésül a lakodalmak közkedvelt borsos kalácsával kínálták meg a szokatlan ízek kedvelőit.

Népművészeti kiállítás:

A népművészet – megyénkben fellelhető – csaknem minden ágának, feledésbe ment haszná-

lati tárgyainak legszebb, legérdekesebb darabjait hozták el a kiállítás gyermek és felnőtt rendezői. Mivel a kiállítás a megnyitó után napokig nyitva volt, a szervezők a tárgyakhoz magyarázó feliratokat is készítettek.

A színes Bácska:

A bajai Türr István Múzeum igazgatójának diaképes „népi építészet és népi textiliák” című játékos „kérdezz, felelek”-kel záruló előadásának sikerét még emlékezetesebbé tette a fent ismertetett népművészeti kiállítás.

Bács-Kiskun megyei tájakon:

A Megyei Művelődési Központtól filmeket igényeltünk. – A földrajzi diárorszát-anyag, a megyei nevezetes helyeket ábrázoló postai képeslapok, térképek, bő és emlékezetes anyagot szolgáltatottak az itteni vetélkedőhöz. (Ismerd fel! Mutasd meg a térképen! Mondj el róla mindent, amit tudsz!)

Népi gyermekjátékok:

Ez a terem a kisdobosoké volt. Itt ismerkedhettek meg a megyénkben gyűjtött, elfeledett mozgásos gyermekjátékokkal.

Népmese:

Ebben a teremben egy homokméggyi népviseletbe öltözött nagyszülő mesélt izes tájszólásban az áhítatos csendben figyelő kisdobosoknak. – Fantáziafejllesztésül: Fejezd be többféleképpen a mesét! – Úgy mesélj, hogy a megadott tárgyak is szerepeljenek a mesében! stb.

A „mesterek terme”:

A *kosárfonó*, a *szitakészítő*, a dunai vízivilág kínálta nyersanyag felhasználását mutatta be az érdeklődőknek.

A *képfestő* népművész lebilincselő lelkesedéssel beszélt szakmája történetéről. Majd lépésről lépésre bemutatta, hogyan készül képfestő eljárással a textília; végül, a gyerekek is kipróbálhatták frissen szerzett ismereteiket.

A „papula”-készítés:

A papula a megyénkben élő bunyevácok jellegzetes étele. Ennek elkészítésére tanította meg egy vállalkozó nagymama a gyerekeket. Az ifjú szakácsok „műüket” jóízűen elfogyasztották.

Halfőző-verseny:

A felnőttek halfőző-versenye mintájára – annak feltételeivel –, meghirdettük vetélkedőnket a város valamennyi iskolájában. A tekintélyes zsűri a népes résztvevő gárda munkáját értékelve, elismeréssel állapította meg, hogy a verseny színvonalas előiskola volt a felnőtt halfőző-versenyhez.

GÖCZE GYÖRGY